

Г. Г. КАЗАРЯН

кандидат економічних наук,
директор,

Асоціація «Всеукраїнська спілка протезно-ортопедичних підприємств «Ортонет»

КОНЦЕПЦІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Казарян, Г. Г. Концепція модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю / Г. Г. Казарян // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 4. – С. 330-336. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті сформульовано принципи, методи та підходи до концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю. Запропоновано Концепцію модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, яка визначає мету, стратегічні напрями, цілі та пріоритетні завдання їх вирішення. Сформульовано конкретні завдання, які варто виконати в межах перерахованих вище пріоритетів Концепції. Реалізація в Україні засад соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю країн ЄС має оптимізувати ринок праці, сприяти підвищенню рівнів ефективності витрачання бюджетних соціальних видатків, якості надання відповідних соціальних послуг. У випадку досягнення зазначених в Угоді цілей особи з інвалідністю в Україні отримують вигоди від державної соціальної політики, спрямованої на посилення їх соціально-економічних інтересів, залучення до складу економічно активного населення та зниження рівня соціальної напруги в країні. Результатами, які очікується отримати внаслідок модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, мають бути, насамперед, забезпечення реалізації прав громадян, закріплених у Конституції України.

Ключові слова: соціально-економічне забезпечення; особи з інвалідністю; соціальні послуги.

G. G. KAZARIAN

PhD in Economics,
Director,

Association "All-ukrainian Union of Prosthetic and Orthopedic Enterprises "Ortonet"

CONCEPT OF MODERNIZATION OF THE SYSTEM OF SOCIAL AND ECONOMIC PROVISION OF INDIVIDUALS WITH DISABILITIES

Abstract

The article formulates the principles, methods and approaches to the concept of modernization of the system of social and economic provision of persons with disabilities. The Concept of modernization of the system of social and economic provision of persons with disabilities is proposed. It defines the purpose, strategic directions, goals and priority tasks of their solution. Specific tasks that should be performed within the framework of the above-mentioned Concept priorities are formulated. Implementation in Ukraine of the fundamentals of social and economic provision of persons with disabilities, which are followed by the EU countries, should optimize the labour market, increase the level of efficiency of expenditure of budgetary social expenditures, and the quality of providing relevant social services. In case of the achievement of the goals, which are determined in the Agreement, persons with disabilities in Ukraine will benefit from state social policy. This policy aims to strengthen their social and economic interests, attract them into the economically active population and reduce the level of social tension in the country. Among the expected results of the modernization of the system of social and economic provision of persons with disabilities we can define the ensuring the realization of the rights of citizens which are in the Constitution of Ukraine.

Вступ

Соціально-економічне забезпечення осіб з інвалідністю та наближення до європейських стандартів життя є пріоритетними завданнями в Україні у контексті євроінтеграційного курсу сучасної політики держави. Україна, яка відповідно до ст. 1 Конституції України є соціальною державою, взяла тим самим на себе зобов'язання щодо формування соціально орієнтованої країни, яка передбачає підвищення якості життя та особливу увагу до його вразливих соціальних груп (осіб з інвалідністю) [1].

Практика також переконливо свідчить, що якість, адресність надання та доступність соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні є вкрай низькими, а бюджетні видатки на фінансування відповідних соціальних послуг покривають лише третину від їх потреби. Виникає нагальна необхідність у подальшому розробленні та впровадженні нових дієвих механізмів регулювання соціально-економічної забезпеченості осіб з інвалідністю в Україні.

Формування механізму інституційного регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю розглядали в наукових працях Галицький О. М., Гонта О. І., Гришова І. Ю., Дяченко О. П., Мельник О. Г., Наумова Л. М., Стоянова-Коваль С. С. [1-14]. Водночас система соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю і до сьогодні залишається недостатньо ефективною та реформованою. Системна криза в Україні, проблеми соціально-економічного забезпечення населення вимагають рішучих невідкладних дій у реалізації послідовного й синхронізованого процесу проведення відповідних реформ. Відсутність цільових орієнтирів є основним недоліком системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні. Ця проблема значно загострилася після зарахування у 2014 р. до структури соціальних груп соціального захисту категорії «внутрішньо переміщені особи», що потребують надання відповідних соціальних послуг [2]. На думку автора, цей недолік необхідно усунути шляхом удосконалення системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.

Мета статті

Мета дослідження – сформулювати принципи, методи та підходи до концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу дослідження

Актуальним є розроблення та впровадження Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, яка визначає мету, стратегічні напрями, цілі та пріоритетні завдання їх вирішення. Метою Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю є підвищення ефективності функціонування системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні. Для досягнення мети Концепції визначено цілі, які виокремлено в такі три етапи: короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий (рис. 1).

Ціллю реалізації Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в короткостроковий період є розв'язання через модернізацію зазначеної системи життєвих проблем таких осіб, які не можуть самостійно їх подолати. Реалізація цієї цілі дасть змогу удосконалити систему соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю шляхом підвищення рівнів якості, адресності в наданні, доступності до відповідних соціальних послуг та задоволення інтересів їх отримувачів.

Цілями реалізації Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в середньостроковий і довгостроковий періоди є: зміна вітчизняної системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю відповідно до європейських вимог, норм і стандартів; попередження негативних явищ, які зумовлюють виникнення складних ситуацій та проблем функціонування системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, сприяння формуванню умов для самостійного розв'язання життєвих проблем таких осіб.

Іншими словами, короткостроковою ціллю реалізації Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю є оперативне розв'язання проблемних питань, пов'язаних з безпосереднім соціально-економічним забезпеченням. Середньострокову та довгострокову цілі реалізації можна назвати відповідно стратегічною та превентивною: у першому випадку – це гармонізація вітчизняної системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю з усталеними в ЄС відповідними моделями; у другому випадку – розробка і реалізація державної політики превентивно-профілактичного характеру, вжиття заходів щодо зниження ризику та запобігання виникнення проблем соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю (створення для осіб цих категорій умов з працевлаштування, можливостей інтегрування в соціально-економічний, гуманітарний, інші суспільні простори, підвищення рівня життя та самостійного розв'язання їх життєвих проблем) [3-

5].

Модернізація системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю повинна проводитися системно, цілеспрямовано та базуватися на таких основних принципах та критеріях ефективності її функціонування:

Рис. 1. Етапи реалізації Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні*

*Розроблено автором.

1) децентралізація та субсидіарність, відповідно до яких соціально-економічне забезпечення повинно бути децентралізованим (дискретні повноваження, ресурси та відповідальність щодо їх надання передаються з вищих до нижчих рівнів державного управління), автономно керованими, надаватися на найближчому для їх отримувача рівні, а держава - оптимізувати своє втручання в процес соціально-економічного забезпечення, зосередившись на визначенні пріоритетів, формуванні державної політики та ухваленні важливих стратегічних рішень у цьому напрямку;

2) адресності в соціально-економічному забезпеченні;

3) зорієнтованості на задоволення потреб осіб з інвалідністю;

4) рівноправності суб'єктів, що надають необхідні соціальні послуги для якісного соціально-економічного забезпечення незалежно від форм власності на ринку таких послуг; рівності в отриманні доступу до бюджетного фінансування, укладання контрактів щодо соціально-економічного забезпечення;

5) прозорості та підзвітності суб'єктів, які сприяють соціально-економічному забезпеченню осіб з інвалідністю;

6) дотримання якості соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, що передбачає введення мінімальних державних стандартів якості та здійснення постійного контролю за їх дотриманням, регулювання діяльності щодо соціально-економічного забезпечення шляхом ліцензування та реєстрації суб'єктів, які надають відповідні послуги, застосування фінансового, організаційно-інституційного та інших механізмів державного регулювання системою соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, які забезпечують конкуренцію на ринку соціальних послуг та стимулюють підвищення рівня якості соціально-економічного забезпечення осіб з

інвалідністю;

7) ефективності в соціально-економічному забезпеченні осіб з інвалідністю;

8) раціональності в розпоряджанні виділеними на соціально-економічне забезпечення осіб з інвалідністю бюджетними коштами;

9) співпраці, партнерства між учасниками системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю (державою, громадськістю, приватним сектором та суб'єктами, які надають відповідні соціальні послуги, та особами з інвалідністю);

10) належного фінансово-економічного, науково-технологічного, організаційно-інституційного, інформаційно-аналітичного та іншого ресурсного забезпечення [8; 9].

До пріоритетних напрямів реалізації Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю у короткостроковий період (етап 1) доцільно віднести: нормативно-правове забезпечення; фінансово-економічне забезпечення; інформаційно-аналітичне забезпечення; організаційно-інституційне забезпечення; кадрове та освітнє забезпечення; науково-технологічне забезпечення.

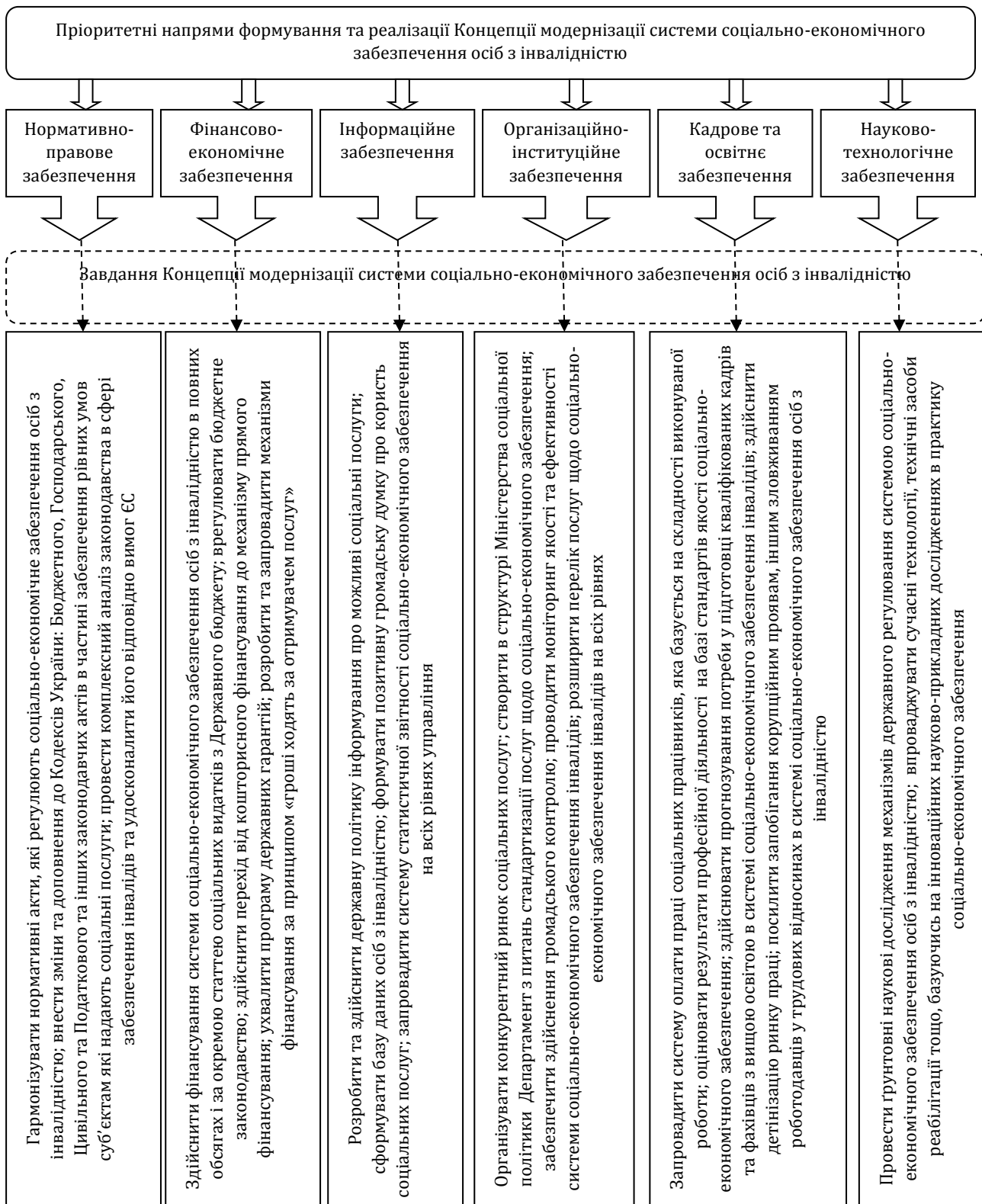
Сформульовані нами конкретні завдання, які варто виконати в межах перерахованих вище пріоритетів Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення у короткостроковий період, зображено на рис. 2.

Зміни вітчизняної системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю відповідно до європейських вимог, норм і стандартів – ціль середньострокового періоду реалізації Концепції (етап 2), яка є важливою з огляду на євроінтеграційний курс вітчизняної державної політики. Прийнятим Верховною Радою України Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року №239 ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС №312. Глава 21 Угоди присвячена співробітництву між Україною та ЄС в галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, зокрема шляхом просування ініціатив, що стосуються політики в системі соціального захисту, соціального діалогу та соціального залучення [11]. Співпраця спрямована на реалізацію ініціатив, покликаних підвищити якість життя людини.

Відповідно до ст. 420 співробітництво між Україною і ЄС у різних сферах передбачає досягнення визначених цілей, зокрема: покращення якості людського життя; модернізації та посилення рівня соціального захисту; скорочення бідності, посилення соціальної єдності. Співпраця щодо реформування системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в контексті співробітництва з питань соціальної політики є одним із пунктів Угоди. Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити поступове наближення національного законодавства у сфері соціального захисту до законодавства, практик ЄС [10-14].

У контексті модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю очікуваними результатами проведення реформ мають бути підвищення рівня якості такого забезпечення, створення та впровадження ефективної конкуренції на вітчизняному та міжнародному ринках надання відповідних соціальних послуг. З імплементацією Угоди також підвищується ймовірність того, що Закон України «Про соціальні послуги» буде змінений відповідно до вимог ЄС у цій сфері та втілений у життя повною мірою. У тісному взаємозв'язку з викладеним вище повинні розроблятися напрями та завдання з реалізації Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в середньостроковому періоді. Тобто етап 2 реалізації Концепції тісно пов'язаний з імплементацією визначених в Угоді завдань, які вимагають від України адаптації змін вітчизняного законодавства відповідно до законодавчих норм ЄС, комплексного реформування системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, що має сприяти обґрунтуванню стратегічної мети запропонованої нами Концепції, а саме: підвищення рівня ефективності функціонування системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю [6; 7].

Реалізація в Україні засад соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю країн ЄС має оптимізувати ринок праці, сприяти підвищенню рівнів ефективності витрачання бюджетних соціальних видатків, якості надання відповідних соціальних послуг. У випадку досягнення зазначених в Угоді цілей особи з інвалідністю в Україні отримають вигоди від державної соціальної політики, спрямованої на посилення їх соціально-економічних інтересів, залучення до складу економічно активного населення та зниження рівня соціальної напруги в країні. Саме тому міжнародне співробітництво в системі організації соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю є ефективним, дієвим державним інструментом для вирішення цілі та завдань другого етапу реалізації Концепції модернізації вказаної системи. До ключових завдань міжнародного співробітництва, яке повинно базуватися на обміні кращим досвідом, практичною роботою та науковою інформацією, слід зарахувати: вдосконалення фінансово-економічного, нормативно-правового забезпечення системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю; впровадження в практику інноваційних методик організації соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю; новітніх технологій, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів у цій сфері тощо.

Рис. 2. Пріоритетні напрями та завдання Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю

*Розроблено автором.

На виконання Порядку денного асоціації Україна-ЄС у сфері соціального співробітництва Міністерство соціальної політики України передбачено: обмін найкращими практиками щодо соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю з метою заохочення спільної діяльності вітчизняних державних і приватних партнерів; обмін найкращими практиками підвищення ефективності соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю з метою посилення фінансової сталості; організацію процедури соціального замовлення, формулювання та оцінювання проектів з метою модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю; організацію надання відповідних соціальних послуг в умовах реформування системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю; оцінювання якості соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю; моніторинг системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю [8].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Важливим чинником удосконалення системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні є утвердження європейських стандартів якості життя. Існує достатньо підстав стверджувати, що рух європейським вектором соціально-економічного розвитку та реалізація завдань середньострокового періоду реалізації Концепції сприяє ефективній модернізації державного регулювання системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, дозволяє здійснити економічні та інші важливі в державі реформи.

Результатами, які очікується отримати внаслідок модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, мають бути, насамперед, забезпечення реалізації прав громадян, закріплених у Конституції України, зокрема статей 36, 40, 46, 47, 48, 52 та інших, які певною мірою пов'язані з наданням відповідних соціальних послуг щодо соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю [1]. Внаслідок імплементації Концепції має підвищитися рівень якості життя осіб з інвалідністю шляхом удосконалення функціонування системи їх соціально-економічного забезпечення, яка задовольнятиме потреби та інтереси інвалідів, підвищить рівні їх доступності до відповідних соціальних послуг, адресності та якості.

Список літератури

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сес. Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Дубич, К. В. Ключевые проблемы внедрения реформ в систему социальных услуг в Украине / К. В. Дубич // *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. – 2014. – № 9-10. – р.р. 297-301.
3. Міщенко, К. С. Механізми державного управління соціальним захистом інвалідів в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : спец.25.00.02; Акад. муніцип. упр. К., 2009. – 20 с.
4. Наумов О. Б. Методологічні контури державного регулювання розвитку та безпеки соціально-економічних систем / О. Б. Наумов, С. С. Стоянова-Коваль // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. – 2017. – №6. – С. 123-129.
5. Гришова, І. Ю. Соціальна відповідальність бізнесу як чинник соціально-економічного розвитку / І. Ю. Гришова, М. Ю. Щербата, В. В. Гришов // *Проблеми і перспективи економіки та управління*. – 2015. – № 3 (3). – С.17-28.
6. Гафарова, К. Е. Глобальна трансформація системи соціальних послуг: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец.08.00.02. / Гафарова К. Е. – К., ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана», 2011. – 20 с.
7. Мищак, І. М. Реформування законодавчого забезпечення права на освіту людей з особливими потребами в Україні / І. М. Мищак // *Конституційна реформа в Україні: новий етап та сучасні виклики*. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – С. 173-179.
8. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами: [Електронний ресурс] / Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції: офіц. веб-сайт. 2014. – Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevrint/doccatalog/document?id=56219>.
9. Європейська інтеграція [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України: офіц. веб-сторінка. 2014. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=91282.
10. Європейський кодекс соціального забезпечення: Кодекс Ради Європи від 16 квіт. 1964 р. ETS № 48 // *Верх. Рада України: офіц. веб-сайт*. – 2015. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_329&c=1#Publi.
11. Рудкев, І. В. Регулювання системи соціального захисту населення України: теорія, методологія та державна політика: монографія / І. В. Рудкев; Донецьк. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2011. – 463 с.
12. Мищак, І. М. Правове забезпечення запровадження інклюзивної освіти в Україні / І. М. Мищак // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. – 2014. – № 5. – С. 37-43.

-
13. Баймуратов, М. О. Сучасні тенденції правового забезпечення надання освітніх послуг в європейських країнах / М. О. Баймуратов // Вісник Маріупольського державного університету. – 2015. – Вип. 9-10. – С.129-135.
  14. Gryshova, I. Conceptualization of the Organizational Management Mechanism of the Development of the National Education System in the Context of Its Quality / I. Gryshova, E. Nikoliuk, T. Shestakovska // Science and education. – 2017. – №10. – С. 118-125.

References

1. Konstytutsiya Ukrainy. (1996). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 30, 141.
2. Dubych, K. V. (2014). Klyuchevye problemy vnedrenyya reform v sistemu sotsial'nykh usluh v Ukraine. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 9-10, 297-301.
3. Mishchenko, K. S. (2009). *Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnya sotsial'nym zakhystom invalidiv v Ukraini*. Kyiv.
4. Naumov, O. B., Stoyanova-Koval', S. S. (2017). Metodolohichni kontury derzhavnoho rehulyuvannya rozvytku ta bezpeky sotsial'no-ekonomichnykh system. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 6, 123-129.
5. Gryshova, I. Yu., Shcherbata, M. Yu., Gryshov, V. V. (2015). Sotsial'na vidpoval'nist' biznesu yak chynnyk sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*, 3 (3), 17-28.
6. Hafarova, K. E. (2011). *Hlobal'na transformatsiya systemy sotsial'nykh posluh*. Kyiv..
7. Myshchak, I. M. (2015). *Reformuvannya zakonodavchoho zabezpechennya prava na osvitu lyudey z osoblyvymy potrebamy v Ukraini. Konstytutsiyana reforma v Ukraini: novyy etap ta suchasni vyklyky*. Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy.
8. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta Yevropeys'kym Soyuzom i yoho derzhavamy-chlenamy. (2014). Retrieved from: <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>.
9. *Yevropeys'ka intehratsiya*. (2014). Retrieved from: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=91282.
10. *Yevropeys'kyy kodeks sotsial'noho zabezpechennya*. (2015). Retrieved from: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_329&c=1#Publi.
11. Rudkev, I. V. (2011). *Rehulyuvannya systemy sotsial'noho zakhystu naseleennya Ukrainy: teoriya, metodolohiya ta derzhavna polityka*. Donets'k.
12. Myshchak, I. M. (2014). Pravove zabezpechennya zaprovadzhennya inklyuzyvnoyi osvity v Ukraini. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 5, 37-43.
13. Baymuratov, M. O. (2015). Suchasni tendentsiyi pravovoho zabezpechennya nadannya osvitnikh posluh v yevropeys'kykh krayinakh. *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu*, 9-10, 129-135.
14. Grushova, I. E. Nikoliuk, T. Shestakovska (2017). Conceptualization of the Organizational Management Mechanism of the Development of the National Education System in the Context of Its Quality. *Science and education*, 10, 118-125.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2017 р.